

Pellervon
taloustutkimus

Lausunto
20.4.2026

Pellervon taloustutkimus PTT:n lausunto maa- ja metsätalousvaliokunnalle

HE 36/2026 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi elintarvikemarkkinalain ja oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain 1 luvun 6 §:n ja 5 luvun 2 §:n muuttamisesta

Yleisarvio

Hallituksen esitys koskien muutoksia elintarvikemarkkinalaissa pyrkii parantamaan elintarvikemarkkinoiden toimivuutta vahvistamalla heikommassa asemassa olevan sopimusosapuolen asemaa sekä täsmentämällä toimijoiden neuvottelu- ja sopimuskäytäntöjä. Tavoite on kannatettava ja perusteltu ottaen huomioon ruokaketjun rakenteelliset epäsymmetriat.

Erityisesti alkutuottajat ovat muita elintarvikeketjun toimijoita alttiimpia erityisesti kansainvälisiltä markkinoilta tuleville muutoksille ja toimivat usein hinnanottajina ilman mahdollisuutta vaikuttaa markkinahintoihin. Tästä näkökulmasta toimet, jotka vahvistavat heikomman osapuolen suojaa, ovat perusteltuja, oikeansuuntaisia ja osaltaan selkiyttävät markkinoiden pelisääntöjä.

Esitys kohdistuu erityisesti sopimus- ja neuvottelukäytäntöihin sekä valvonnan tehostamiseen. Sen vaikutukset arvoketjuun syntyvät ensisijaisesti institutionaalisten pelisääntöjen muutosten kautta, eivät suorana hintasääntelynä. Tämän vuoksi vaikutukset välittyvät epäsuorasti markkinatoimijoiden käyttäytymisen kautta, ja niiden toteutuminen riippuu keskeisesti siitä, miten sääntely vaikuttaa neuvotteluasetelmiin ja sopimuskäytäntöihin käytännössä.

Tarkemmat huomiot

Esityksessä esitetyt maaseutu- ja alkutuotantovaikutukset ovat oikeansuuntaisia, ja analogia vakaammasta ympäristöstä ja tasapuolisemmasta riskienjaosta esimerkiksi investointihalukkuudelle on johdonmukainen. Vaikutusten mittakaavaa esimerkiksi alkutuotannon kannattavuudelle ei kuitenkaan ole avattu. Markkinatuotot määräytyvät pääosin normaalin markkinamekanismin mukaisesti kysynnän ja tarjonnan sekä sopimus- ja markkinarakenteiden puitteissa, eikä nyt esitettyjen muutosten myötä maatalouden markkinatuottojen ennakoida muuttuvan olennaisesti. Lisäksi tuottajat ovat hinnanottajina panosmarkkinoiden päiväkaupan ehdoilla, eivätkä näin voi panosten hintojenkaan kautta vaikuttaa kannattavuuteen. Maatalou-

den tuottajahinnat Suomessa ovat pitkälti integroituneet kansainvälisten markkinoiden hintakehitykseen, ja markkinatuottojen kasvun kannalta keskeistä on erityisesti kysyntävetoinen kasvu.

Laissa tulisi myös tarkentaa eroja toimijan kannattavuuden heikkenemisen kesken sopimusjakson ja varsinaisen sopimussuhdeaseman heikkenemisen välillä, sillä kannattavuuden heikkeneminen ei suoraan tarkoita aseman heikkenemistä. Poikkeuksellisissa olosuhteissa myös ostajan kannattavuus heikkenisi, esimerkiksi energian hinnan merkittävästi noustessa, jolloin ostaja ei välttämättä pysty siirtämään kustannuksia kuluttajahintoihin ilman merkittävää kysytyn määrän muutosta. Tämä rajoittaa myös maatalouden ja elintarviketeollisuuden mahdollisuuksia siirtää kustannusmuutoksia eteenpäin. Pitkällä aikavälillä hintamuutokset ovat siirtyneet ketjussa varsin symmetrisesti.¹

Poikkeuksellisten olosuhteiden tosiasiallisia vaikutuksia osapuolille tulisi vielä tarkentaa. Esimerkiksi nyt käynnissä olevan Lähi-idän konfliktin myötä lannoitteiden hintojen kehitys heikentää kannattavuutta vain pienellä osalla tiloista, sillä suurin osa tiloista oli hankkinut lannoitteet tulevalle kasvukaudelle jo ennen hintojen nousua, jolloin esimerkiksi indeksin käyttäminen saattaisi antaa väärän kuvan toimijan kannattavuuden kehittymisestä. Lisäksi tulisi selkeyttää, minkälaisten riskien odotetaan kuuluvan toimijoiden omaan riskienhallintaan. Jos kannattavuuden heikkeneminen johtuu ensisijaisesti siitä, että toimija ei ole mahdollisuuksien mukaan itse reagoinut tai varautunut markkinamuutoksiin, tämän ei tulisi oikeuttaa neuvotteluiden käynnistämiseen. Poikkeuksellisten olosuhteiden määritelmän tulee siksi olla korkeakynnyksinen, jotta pykälällä (3 a §) ei olisi passivoivaa vaikutusta toimijoiden omaehtoiseen aktiiviseen markkinamuutoksiin sopeutumiseen. Tilanteen osoittaminen ostajalle saattaa edellyttää arkaluonteisen tiedon avaamista, minkä vuoksi elintarvikeketjun tilastointia tulisi laajentaa niin, että todentaminen voisi perustua yhteisiin ja yksiselitteisiin tietolähteisiin.

Neuvotteluiden avaaminen poikkeuksellisten olosuhteiden johdosta parantaa lähtökohtaisesti heikomman osapuolen ja erityisesti alkutuottajan asemaa kohtuullisemman riskienjaon kautta. Lakimuutoksen vaikutukset alkutuotantoon välittyvät kuitenkin ensisijaisesti epäsuorasti elintarvikeketjun muiden portaiden kautta, sillä sääntely kohdistuu pääosin kaupan ja teollisuuden välisiin sopimussuhteisiin eikä sisällä mekanismeja, jotka varmistaisivat mahdollisten hyötyjen siirtymisen alkutuotantoon esimerkiksi korkeampana tuottajahintana. Esityksen vaikutus kohdistuu ennen kaikkea äkillisten kustannusshokkien hallintaan, ei niinkään pitkäaikaiseen kannattavuuden parantamiseen.

Esityksessä ostajan oman tuotemerkin suosimista koskeva kielto voi olla vaikuttavuudeltaan rajallinen. Säännös ei rajoita PL-tuotteiden myyntiä tai valmistusta, ei sisällä prosenttirajoja

¹ Yli-Liipola, M. 2025. Elintarvikeketjun vertikaaliset hintasiirtymät. PTT Raportteja 306. Saatavilla: <https://www.ptt.fi/julkaisut/elintarvikeketjun-vertikaaliset-hintasiirtymat/>

eikä tuoteryhmäkohtaisia kattoja, ja jäljelle jäävät vaikutusmekanismit, kuten hyllytila, esillepano ja luottamuksellisten tietojen hyödyntäminen, ovat sellaisia, joiden rikkominen on erittäin vaikea osoittaa.

PTT korostaa, että alkutuottajien aseman vahvistamiseksi tulee hyödyntää myös jo olemassa olevia keinoja² tuottajien välisen kaupallisen yhteistyön vahvistamiseksi, kuten mahdollisuus tuottajaorganisaatioiden perustamiseen ja täysimääräiseen hyödyntämiseen. Lisäksi elintarvikeketjun toimijoiden tulisi yhdessä ja omaehtoisesti sopia reilusta sopimus- ja hinnoittelukulttuurista koko ketjussa. Maatalousyrittäjien talous- ja riskienhallintaosaamista sekä ymmärrystä markkinoiden toimintamekanismeista on myös vahvistettava. Tämä parantaa alkutuotannon kykyä ennakoida ja hallita markkinahäiriötä ja hintavaihteluita sekä luoda edellytyksiä pitkän aikavälin kannattavuuden kehittämiseksi.

Lisätietoja lausunnon valmistelijoilta:

tutkimusjohtaja Sari Forsman-Hugg, sari.forsman-hugg@ptt.fi

maatalousekonomisti Mauri Yli-Liipola, mauri.yli-liipola@ptt.fi

² Kohti toimivampia ruokamarkkinoita – Ruokaketju-hankkeen suositukset. Forsman-Hugg ym. 2025. Pellervon taloustutkimus, Policy Brief 3/2025. <https://www.ptt.fi/wp-content/uploads/2025/12/ruokaketju-politiikkasuositukset-2025.pdf>